

КНИГА ЗА НЯКОИ БЪЛГАРСКИ ПОЕТИ*

Това е десетата по ред книга на Ефрем Каранфилов и е още едно доказателство за разнообразните му литературни интереси. Този път обект на изследване са само български автори — поети от различни епохи и поколения, от Паисий до наши съвременници.

В Паисиевата история критикът открива революционна страст и непресъхваща, вечна младост, която го увлича с неудържимия си устрем. Заставя го на един дъх да изрази възторжено очарованието на безсмъртната Паисиева творба над съвременния читател. Тази творба му звучи като героична поема, понася го с буйната сила на хилендарския монах, запалва го с патриотичния си пламък. За Паисий той пише приповдигнато, с романтична окраска в стила и слога.

Ефрем Каранфилов се вълнува най-силно и искрено, когато открива борчески настроения у поетите. Най-дълбоки преживявания и непосредствени възвращения в душата му събуждат фанфарите на бойната лира, революционния полет на искрящата от младост и жизненост поезия.

И Смирненски го покорява със своята вечна младост, с бликащата жизнерадост на стиховете и сатирите си. За „вечния юноша“ в нашата литература Каранфилов пише с проникновение и младежко увлечение. Неговата подвижна мисъл и способността му да мисли образно много му помагат да се слее с певца на огнените гриви, да чуе вихрения тропот на червените ескадрони. „Символистите превръщат безкрайната скупна равнина във фантазия от сребро и красота. А ето този младеж изпълни равнината с препускащи коне, с вихрени конници и блясък на саби“ — говори критикът в приповдигнатия тон на Смирненски. Винаги интересно и развълнувано Ефрем Каранфилов пише за подвига, за героичната лирика, за празнич-

ната страна на революцията. Най-съсредоточен и емоционално обогарен е анализът му на буйните чувства у младите поети, на войнишкия ритъм и металните тонове, на празничната тържественост и суровата мъжественост, които звучат в музиката на медните инструменти. Затова поети като Георги Джагаров и Павел Матев му допадат с вътрешния си патос и с боевата си готовност. Анализът на тяхната поезия доказва, че критикът става най-наблюдателен и чувствителен, когато се докосне до съвременни проблеми, до днешни обществено значими преживявания. Специфичният тембър и жест на Георги Джагаров е явно доловен от критика, всички черти на борческата му самоуверена поезия са детайлно и артистично разнишени. За Каранфилов това е най-графичният от съвременните ни поети, който търси винаги и най-драматичното в героизма. „Тръзкий стих, суровият тон на този „поет-трибун“, както и любовта му към патоса, допадат на критика, защото са израз на мъжествена суровост и сила. В тях той сполучливо търси гласа на нравственото безпокойство и обществената заинтересованост. Особено сполучливо е разглеждана втората стихосбирка на поета „Лирика“, където Джагаров е намерил своите герои и своите проблеми. Не са останали неразкрити и недостатъците на този амбициозен поет: прекаленото му самочувствие, намерението му да удивлява, склонността му да се увлича, риториката и декларативността в някои от стихотворенията му. Все така критичен и точен в анализа е Ефрем Каранфилов и в очерка си за Павел Матев. Разнишана е вътрешната структура на тази оптимистична поезия на дълга и мъжеството, най-войнишката“ в съвременната ни литература. И тук острият слух на критика долавя всяка неискрена, фалшива нотка, всяка изкуствена патетичност.

Ефрем Каранфилов не крие своето съчувствие към онези жреци на изкуството, които са лишени от радостта на буйното

* Ефрем Каранфилов. Български поети. Литературно-критически статии. Пловдив, изд. Хр. Г. Данов, 1965. 144 с.

веселие, от изобилието на жизненост, мечти и вяра. Тях той се мъчи да разбере, мъчи се да ги оправдае и обясни, въпреки че са му чужди волюите им. А може би именно поради тази вътрешна отчужденост той не винаги е достатъчно доверчив и справедлив към тях. Понякога не вярва в искреността на символистите, съмнява се в тяхната откровеност, твърди, че страданието при тях е само „декоративен елемент, а не е дълбоко чувство. Това е вярно за някои поети и в някои отделни случаи. Маската на печал е била до известна степен мода, труфило, което демонстрира интелект и богата душевност. Но Ефрем Каранфилов, изхождайки от тези отделни случаи в символистичната ни поезия, обобщава, говори изобщо, не отбелязва нюансите в страданието и съмнението у различните поети. В своя обширен и може би най-хубав и съдържателен очерк в книгата „Български поети“ — очерка за Христо Ясенов, критикът рисува една доста пълна и колоритна картина на интензивен литературен живот в началото на века, но когато се докосва до интимните преживявания на поетите от новото поколение, той не отбелязва различieto, нюансите, степената на „упадъчност“ в творчеството им. Дори когато пише отделен очерк за Николай Лилиев, когато тънко и артистично различава ефирната му лъчиста поезия и навлиза в сложния вътрешен мир на поета, той сякаш не открива дълбока човешка мъка, разяждащо душешно страдание. В искреността на този поет, в чиято „бяла“ поезия няма „нищо един театрален жест, нито една актьорска маска“, Каранфилов ни най-малко не се съмнява, но замааян от очарователните музикални звукове и нежната лирическа обаятелност на стиха, той не се съсредоточава върху острата болка, върху гнетящата мъка, която стиска сърцето на поета.

„Безкрайна жал и мрак ранил покриват
мойто ложе,
не съм живял, самин съм бил, смили се,
тъмни боже!“

— този отчаян, разтърсващ вопъл се откъсва от душата на много нещастен самотник.

Новото поколение, което прави първите си плахи стъпки в поезията ни в началото на века, има всички сериозни и дълбоки основания да преживява болезнено всеки свой допир с жестоката обществена действителност. Младите творци са рожба на тази груба епоха и в същото време са нейно духовно отрицание. Свообразието на техния бунт се състои в надигането на едно силно, интелектуално, духовно начало в човешката душа срещу материалната стихия, срещу ненаситната алчност за материални блага. И Дебелянов, и

Ясенов, и Лилиев са бедни, безимотни, отвратени от нечистата сила на парите, изпълнени с презрение към обществото. Едва ли има в нашата литература по-нещастно поколение! Огромна пропаст го дели от меркантилния свят на буржоазна България, естетическите му идеали са абсурдни и несъвместими с живота, пътя на борбата му е непознат. Не е ясно кого от това поколение поети има предвид Ефрем Каранфилов, когато нарича цялата символистична поезия „декадентска“, „плод на духовната агония на буржоазията“. Ясно е, че това не се отнася нито за Дебелянов, нито за Лилиев, нито за Ясенов, нито дори за Теодор Траянов.

В очерка за Николай Лилиев се промъкват много умни и оригинални мисли и наблюдения върху Траяновата поезия. Т. Траянов и Н. Лилиев са действително двата противоположни полюса в символистичната поезия и в книгата на Ефрем Каранфилов се чувствава липсата на специален портрет на Т. Траянов. А този патетичен, гръмогласен поет, със своите сложни философски концепции сигурно ще бъде най-сетне обяснен и правилно оценен. „Траянов е шахматист — пише Каранфилов — в чийто стих се усеща съвършения математически строеж. Това му придава тежка точност и изкуствена яснота. Колко вярно са доловени най-характерните особености на този труден поет.

Острият слух на критика личи в точното различаване тембъра на различните поетични гласове. Това негово качество е особено очевидно в характеристиката на Ясеновата поезия, чиято героично-романтична природа се открива в музиката на всеки стих, който му звучи като възпроизведен от медни инструменти. В очерка за Хр. Ясенов е привлечен и най-богат фактически материал, оригинално разтълкуван и осмислен, поднесен живо и развълнувано. Балканският градец, в който расте бъдещият поет, оживява с героичната си атмосфера, в която витае подвигът на Левски и хайдутите, с древните си часовници и старинните си улици. Детството и юношеството на поета в Етрополе, Копривница, Свищов, Враца е поетично и картинно, като в същото време и в него се търси ключ за разгадаване на тайната: как така Христо Ясенов става символист? Всички различни фактори и влияния върху чувствителния юноша са взети предвид, за да се обясни как и защо „шестнайсетгодишното етрополче пише звънки символистични стихове и издава символистична книга по времето, когато е член на комунистическата партия“. Ефрем Каранфилов тук е успял да съчетае богато аргументираното фактологическо изследване с проникновен психологически и художествен ана-

лиз на поетическото творчество на Христо Ясенев. Изхождайки от неповторимата творческа индивидуалност на поета, изследвачът прави задълбочен и оригинален анализ на стихосбирката „Рицарски замък“, като търси и общите, характерни за цялата ни символистична поезия черти. На фона на цялостното литературно течение се откроява образът на „духовния рицар“, на „най-революционния романтик“ в нашата поезия. „Под бляскавия шлем ние с изненада виждаме едно нашенско, вдъхновено, малко грубо, почти селско лице, но очите горят с вечно младия пламък на творческото напрежение“. И критикът чува зад рицарската броня как буйно бие едно младо сърце на честен и смел борец.

В най-хубавите очерци на книгата „Български поети“ Ефрем Каранфилов постига верни и убедителни характеристики, намира диханието на епохата, чува специфичния глас на поета, разплита най-яките възли, около които е изплетена поезията му. Но критикът си поставя за цел не само да анализира поетическото творчество на някои наши поети, но и да разкрие взаимоотношението между революционно-борческата и пасивно-съзерцателната линия в българската поезия. Тази цел е постигната отчасти, но не напълно поради ограничения брой на разглежданите поети. Само двама от тях: Николай Лилев и Димчо Дебелянов са представители на пасивно-съзерцателната линия, петима: Пансий, Иван Вазов, Смирненски, Джгаров, Павел Матев — на революционно-борческата, а Христо Ясенев е някъде по средата. Липсват най-големите: Хр. Ботев, П. К. Яворов, П. Славейков, Н. Вап-

царов. . . Липсва дори Иван Вазов, тъй като неговият шрихов портрет е съвсем незадоволителен. Очевидно критикът трябва да добави портретите на още мнозина български поети, за да очертае тези две линии в нашата поезия. Ясно, че Ефрем Каранфилов е далеч от намерението да представи с тази си книга българската поезия в пълнота и развитие, далеч е от целта да разкрие нейните характерни особености и закономерности, да проследи традицията. Стойността на книгата не е в обобщенията и цялостните характеристики на литературните течения и процеси. Тук всеки литературен портрет или шрихов профил има своя стойност, защото е оригинален не само със съжденията си, но и с постройката си и трябва да се преценява сам за себе си. Предвиденият стилос „безпорядък“ на книгата е оправдан от дълбоките различия в характерите, темпераментите, мирогледните позиции на различните творци. Онова, което обединява осемте очерка на книгата, е вътрешното възлание, емоционалното преживяване на автора. Защото Ефрем Каранфилов не може да остане равнодушен и безпристрастен, той не се залавя да пише за неща, които не са го силно развълнували, които не са поразили въображението му и силно раздвижили мисълта му.

Новата книга на Ефрем Каранфилов казва нови неща за някои наши значителни поети, казва ги оригинално, умно и увлекателно. Така, на своята петдесетгодишна критикът Ефрем Каранфилов се показва още веднъж като умен и оригинален автор, който непрекъснато расте. . .

Елка Константинова

НОВ ТРУД ЗА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ¹

Българският периодичен печат, чието начало се слага преди 124 г. в град Смирна от Константин Фотинов с появата на пробната книжка на сп. „Любословие“, има важен дял в политическата, културната и литературната история на българския народ. Безпретенциозното начало в далечния и откъснат от народа ни малоазиатски край с течение на годините запалва искрата на народната борба за повсеместна българска просвета, църковна ав-

тономия и политическа независимост. Българският периодичен печат преди Освобождението е важен фактор за народностното осъзнаване на народа ни, за неговото сцепление в цялостна нация, за изявяване на народните идеали, в името на които се поема безпощадна борба. След Освобождението (1878—1885 г.) периодич-

¹ Георги Боршуков. История на българската журналистика. 1844—1877/1878—1885. София, 1965 г., стр. 578-80. Изд. на Наука и изкуство.